

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

**VLOGA REVIZORJA V ČASU
FINANČNE KRIZE**

Ljubljana, avgust 2010

KAJA ŠTER

IZJAVA

Študentka Kaja Šter izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom doc. dr. Maje Zaman Groff, in da dovolim njegovo objavo na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

KAZALO

UVOD	1
1 POMEN REVIDIRANJA NEKOČ IN DANES	2
2 VLOGA REVIZORJA V ČASU MEDNARODNE FINANČNE KRIZE	3
2.1 Vzroki za nastanek finančne krize	3
2.1.1 Nastanek nepremičninskega balona	3
2.1.2 Nastanek listinjenja in izvedenih finančnih inštrumentov	4
2.1.3 Normativni akti finančne liberalizacije - deregulacija	5
2.1.4 Opozorila državnih nadzornikov	6
2.1.5 Izbruh finančne krize	6
2.2 Vpliv mednarodnih regulatorjev na računovodsko in revizijsko stroko v času krize	7
2.2.1 Mednarodna finančna arhitektura in stroka revidiranja	8
2.2.2 Revidiranje merjenja poštene vrednosti	10
2.2.3 Slabitev finančnih naložb	13
2.3 Vzroki slabe kvalitete revidiranja v času pred in med finančno krizo	14
2.3.1 Pomanjkljivo strokovno znanje in izkušnje revizorjev	14
2.3.2 Vprašljiva neodvisnost revizorjev	16
2.4 Sodobni izzivi na področju revidiranja	17
2.5 Vloga revizorja v času finančne krize v Sloveniji	20
2.5.1 Mnenja neodvisnih revizorjev v letnih poročilih za krizna leta	21
SKLEP	23
LITERATURA IN VIRI	25
PRILOGA	1

UVOD

Tržni fundamentalizem sloni na predpostavki popolne konkurence, ki je v praksi nedosegljiva. Posameznik v njej stremi za čim večjo koristjo zase, kar naj bi prek nevidne roke trga tudi največ prispevalo celotni družbi. Ker pa pogoji popolne konkurence niso izpolnjeni, prav tako pa tudi ne njena ureditev, posameznik v konkretnem primeru nastajanja finančnega balona lahko povečuje svoje dobičke tudi na račun drugega posameznika, večja tveganja, ki so povezana z večjimi dobički, pa prek izvedenih finančnih instrumentov prenaša na druge.

V pogojih liberalne ekonomije so si finančni menedžerji izmislili načine, kako povečati dobičke, z njimi rastoča tveganja pa prenašati na druge akterje, ki jih smatrajo bodisi za naivne bodisi nevedne ali neinformirane. Tveganj namreč, vsem inovacijam navkljub, ni mogoče odpraviti, saj gre za prihodnja negotova dejstva. Ta se lahko le prenašajo, razpršijo, v konkretnem primeru pa z novimi finančnimi instrumenti tudi prikrijejo. Govorimo o listinjenju oziroma oblikovanju finančnih instrumentov, izvedenih iz osnovnega posla (Štiblar, 2008, str. 85). Z listinjenjem in oblikovanjem izvedenih finančnih instrumentom se je informacijska asimetrija med kupci in prodajalci precej povečala (še zlasti zaradi globalizacije), k temu so svoje dodale tudi agencije za oceno tveganj, ki so z neustreznim vrednotenjem izvedenih vrednostnih papirjev še povečale delovanje moralnega hazarda. Iz nepremičninske krize v ZDA se je zato razvila globalna finančna kriza (Prašnikar & Cirman, 2008, str. 10).

Nekateri teoretiki in praktiki menijo, da so tudi pravila računovodenja prispevala svoj delež k sedanji finančni in gospodarski krizi. Podobno naj bi veljalo tudi za revidiranje. (Odar, 2009a, str. 6)

Namen mojega diplomskega dela je predstaviti vzroke za nastanek finančne krize in vlogo revizorja v tem času. Temeljna hipoteza diplomskega dela je ugotavljanje (ne)ustreznosti dela stroke revidiranja v času pred in med finančno krizo.

Diplomsko delo je razdeljeno na dve poglavji. V izhodiščnem delu poudarjam, da pomen revidiranja ni bil vseskozi enak, saj se je konstantno spreminjal. Drugo poglavje je glavno in je razdeljeno na pet delov. V prvem delu so opisani glavni vzroki za nastanek mednarodne finančne krize. V drugem delu prikazujem vpliv mednarodne finančne krize na mednarodno finančno arhitekturo in stroko revidiranja. Posebej sta izpostavljeni tudi problematiki merjenja finančnih naložb po pošteni vrednosti v času neaktivnih trgov ter upoštevanje odpisov vrednosti. V tretjem delu je podana analiza vzrokov slabega revidiranja v času pred in med finančno krizo. V četrtem delu so opisani sodobni izzivi na področju revidiranja in opozorilo na dejstvo, da morajo revizorji delovati v skladu s poklicno etiko. V zadnjem podpoglavju je po proučitvi izvedenih revizij letnih poročil za krizna leta v šestih večjih slovenskih družbah prikazala vlogo revizorjev v času finančne krize v Sloveniji. Podrobneje je opisana problematika v treh revidiranih družbah, saj so revizorji v teh družbah sicer izdali mnenje brez

pridrška, a so dodali posebna opozorila, ki močno problematizirajo predpostavko o delujočem podjetju. Diplomsko delo zaključujem s sklepom, v katerem so povzete glavne ugotovitve.

1 POMEN REVIDIRANJA NEKOČ IN DANES

Pomen revidiranja se je skozi zgodovinski razvoj vseskozi spreminjal in nadgrajeval. Naloge revidiranja so postajale vse kompleksnejše in zahtevnejše, saj se je revizijska stroka morala stalno prilagajati podjetniškemu okolju, to pa je postajalo vse bolj umeščeno v globalizacijske tokove. Danes revizijska stroka uporablja enotni strokovni jezik, nenehno razvija metodike in se spretno poslužuje informacijskih povezav in tehnologije. Kolenc (2004) navaja, da še zdaleč ne gre več le za revidiranje računovodstva oziroma računovodskih izkazov, ampak tudi za revidiranje programov, izvajanja nalog, podatkov in varovanja okolja.

Koletnik (2008, str. 12-13) navaja različne pomene revidiranja skozi obdobja:

- **Do leta 1900** je bilo težišče revizorjevega dela odkrivanje knjigovodskih napak in nepravilnosti. Takemu načinu revizije se je reklo popolna revizija.
- **Od leta 1901 do leta 1960** je bilo, glede na nastajanje multinacionalnih koncernov, visoke koncentracije kapitala, recesij, kriz in začetkov špekulacij, težišče revizij na presojanju načel urejenega knjigovodstva. Prevladovala je finančno-računovodska revizija.
- **Od leta 1961 dalje**, ko je naraščala vloga notranjega kontrolnega sistema in so naloge notranjega nadzora koncentrirane v štabni službi za notranjo revizijo, je prevladovalo revidiranje poslovanja in poslovođenja.
- **Od leta 1970**, ko se je začelo uvajanje računalniško podprtega obravnavanja podatkov in so vsa poslovna področja zahtevala sistematično revidiranje, se je začelo uveljavljati računalniško podprto revidiranje. Kontrolni sistem je pridobil osrednjo vlogo v urejenosti in izpolnjevanju nalog.

Danes pomen revidiranja opredeljuje Direktiva 2006/43/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 17. maja 2006 o obveznih revizijah za letne in konsolidirane računovodske izkaze. Posledično je bil na podlagi te direktive tudi v Sloveniji sprejet prenovljeni Zakon o revidiranju (v nadaljevanju ZRev-2) iz leta 2008. V prvem odstavku 3. člena ZRev-2 navaja, da: »Revidiranje pomeni revidiranje računovodskih izkazov, druge posle dajanja zagotovil in posle opravljanja dogovorjenih postopkov, ki se izvajajo na podlagi pravil Mednarodne zveze računovodskih strokovnjakov s področij revidiranja, dajanja zagotovil in etike.« Nadalje ZRev-2 v drugem odstavku 3. člena še dodatno navaja: »Revidiranje računovodskih izkazov je preizkušanje in ocenjevanje računovodskih izkazov ter podatkov in metod, uporabljenih pri njihovem sestavljanju, in na podlagi tega dajanje neodvisnega strokovnega mnenja o tem, ali računovodski izkazi v vseh pomembnih pogledih podajajo resničen in pošten prikaz

finančnega stanja in poslovni izid pravne osebe v skladu s primernim okvirom računovodskega poročanja.«

2 VLOGA REVIZORJA V ČASU MEDNARODNE FINANČNE KRIZE

V tem poglavju, ki je tudi glavno poglavje diplomskega dela, so najprej opisani vzroki za nastanek mednarodne finančne krize. Prikazan je nastanek izvedenih finančnih instrumentov in listinjenja ter nastanek finančnega balona. Opisani so akti finančne liberalizacije in deregulacije, ki so bistveno pripomogli k razvoju te finančne katastrofe. Navajam tudi opozorila nekaterih nadzornikov, ki pa jih na žalost nihče od odgovornih ni hotel poslušati. V drugem delu drugega poglavja sem opisala vpliv mednarodne finančne krize na mednarodno finančno arhitekturo in stroko revidiranja. Nadalje je predstavljen problem poštene vrednosti in oslabitve sredstev. V tretjem delu drugega poglavja je podana analiza vzrokov slabega revidiranja v času pred in med finančno krizo. Predvsem je šlo za pomanjkljivo strokovno znanje in izkušnje revizorjev, vprašljiva je bila tudi njihova neodvisnost. Še dodatno pa so škodo povzročile agencije za ocenjevanje bonitet, ki so neustrezno vrednotile izvedene finančne instrumente. V predzadnjem delu drugega poglavja sem opisala sodobne izzive na področju revidiranja in opozorila tudi na dejstvo, da morajo revizorji delovati v skladu s poklicno etiko. Dotaknila sem se tudi Kodeksa etike računovodskih strokovnjakov (MZRS – *IFAC Code of Ethics for Professional Accountants*) in še posebej osvetlila problem neodvisnosti in nepristranskosti revizorjev. Zadnje podpoglavje obravnava delo revizorja v Sloveniji.

2.1 Vzroki za nastanek finančne krize

Vzrokov za nastanek finančne krize, ki se je začela v ZDA, je več, vendar sta od teh najbolj pomembna nastanek izvedenih finančnih instrumentov in nastanek nepremičninskega balona. Nepremičninska kriza v ZDA se je najprej prenesla na ameriško finančno področje, od tam pa se je širila naprej v dve smeri, in sicer prek ZDA v Evropo in druge dele sveta in iz finančnih trgov nazaj v realno gospodarstvo, kjer se je z razvrščanjem hipotekarnih posojil tudi začela (Štiblar, 2008, str. 86).

Kasneje bom navedla še en pomemben vzrok, ki je sploh omogočil nastanek izvedenih finančnih instrumentov in listinjenja, gre za finančno liberalizacijo oziroma deregulacijo.

2.1.1 Nastanek nepremičninskega balona

V ZDA gre v povprečju 1/3 družinskih prihodkov za njihove hiše, kajti, imeti lastno hišo so sanje večine Američanov. V času predsedovanja bivšega ameriškega predsednika Billa Clintona je 64 % Američanov imelo lastno hišo, medtem ko je bilo takih v Nemčiji le 43 %. Za pospeševanje tega procesa sta bila v Ameriki ustanovljena dva državna sklada, in sicer *Fannie Mae* in *Freddie Mac*, ki naj bi minimalno polovico kreditov odobrila najrevnejšim Američanom za financiranje lastnih hiš, kar je dobesedno podžgalo tržišče (Meyer, 2009, str. 132-133).

Leta 2004 je takratni predsednik Ameriške centralne banke (Federal Reserve System, v nadaljevanju FED) dvignil obrestno mero, a so financerji stanovanjskih kreditov iznašli »posebno ugodne« hipotekarne kredite. To je bil tudi pomemben element za nastanek hipotekarnega balona. Meyer (2009) razlaga, da so bili ti hipotekarni krediti do konca poenostavljeni. Imeli so tridesetletno odplačilno dobo, fiksno obrestno mero, 20 % vrednosti kupljene hiše pa so morali kupci predhodno sami privarčevati. Vendar je bilo kasneje, zaradi nastanka raznih novih kreditnih inštitucij, možno od njih dobiti tudi preostanek, torej 20 % delež kredita vrednosti celotne kupljene nepremičnine. Vendar je bilo za ta znesek kreditnim inštitucijam potrebno plačevati tudi do 16 % obrestne mere. Ker kupci niso mogli redno odplačevati anuitet z obrestmi, so banke prišle na idejo, da del obresti lahko plačajo tudi kasneje. FED je leta 2006 ugotovila, da skoraj polovica, predvsem revnih, kreditojemalcev ni razumelo kreditnih pogodb, ki so jih podpisovali.

Kasneje so banke iznašle še eno novo vrsto kreditov - t. i. opsijske kredite. Z njimi so posojilojemalcem omogočili, da jim ob zapadlosti ni bilo treba plačati vseh obresti, kar je bistvo »tega trika«, kajti dolgovi so se jim posledično povečevali vsak mesec. Posojilodajalcev ni skrbelo, da posojilojemalci ne bodo mogli odplačati svojih kreditov, kajti zanje je bila pomembna le pridobljena provizija, ki je bila visoka tudi 5000 \$ za dan kredit. Dane kreditne pogodbe so nato prodali naprej na Newyorški borzi na Wall Streetu.

Pri tem Meyer (2009) poudarja, da če je katerega od posojilojemalcev skrbelo, kako odplačevati vzeta posojila, so ga agentje hitro potolažili z obljubo, da bo vrednost njegove nepremičnine v nekaj letih še enkrat večja, kot je vredna danes. Tudi sicer so agentje že ob sklepanju kreditnih pogodb vpisovali nekajkrat večje letne dohodke kreditojemalcev, kot so jih ti dejansko prejeli.

Posledično je bil v letu 2006 povprečen kreditojemalec v ZDA zadolžen za 95 % vrednosti kupljene nepremičnine. Bančne inštitucije so vedele, da bi že v primeru manjšega padca vrednosti nepremičnin prišlo do situacije, ko bo vrednost njihovih kreditov večja kot vrednost njihove nepremičnine.

In to se je res zgodilo leta 2006. Takrat ameriški trg ni mogel več absorbirati dva milijona novih nepremičnin, kolikor so jih vsako leto zgradili na novo. Ponudba je bila preprosto prevelika, istočasno pa so bile cene teh nepremičnin previsoke. Od vrhunca leta 2006 do julija 2008 so cene nepremičnin na ameriškem trgu padle že za več kot 21 %. Sprožil se je proces, ki je vodil k skokovitemu porastu zamud pri vračanju posojil in neplačil pri servisiranju posojil (Cirman&Prašnikar, 2008, str. 57).

2.1.2 Nastanek listinjenja in izvedenih finančnih instrumentov

Rant (2008, str. 56) opisuje, da je celoten trg nepremičninskih posojil v ZDA leta 2005 ustvaril za 3.120 mrd USD novih posojil. Nadalje Štiblar (2008, str. 85) razlaga, da so za tako

nesluten razvoj dajanja teh posojil pripomogli omogočeni prenosi tveganj. Ta so se lahko prenašala, razprševala in z novimi finančni instrumenti celo prikrila.

Pri preoblikovanju tveganih terjatev je bil najpomembnejši proces listinjenja. Rant (2008, str. 59) opisuje, da sta bili najpomembnejši inovaciji v procesu listinjenja strukturiranje in razpršitev tveganja. Prvo je pomenilo, da so bile obveznice izdane v več tranšah, ki so imele različno prednost pri poplačilu. Najmanj tvegana in zato tudi najbolj kakovostna tranša obveznic, ki je prinašala najnižjo stopnjo donosa, je bila prva upravičena do poplačila iz agregatnega denarnega toka. Zadnja, najbolj tvegana, t. i. lastniška tranša, je prva utrpela škodo v primerih, ko je prišlo do nevračanja posojil, agregatni denarni tok pa prav tako ni zadostoval za izplačilo kupona.

Listinjenje je omogočilo, da se je med posojilojemalcem in posojilodajalcem vmes vrnilo še več drugih posrednikov, namesto, da bi posojilodajalec posojilo dal neposredno posojilojemalcu. Ti posredniki so bili banke, originatorji, hipotekarni posredniki, upravljalci terjatev do začetnega posojilojemalca, upravljalci novih vrednostnih papirjev in agencije za ocenjevanje bonitet. Vsak od teh je hkrati zahteval provizijo za svojo storitev, zato so stroški posla naraščali. Celotna shema je slonela na predpostavki, da bodo kupci hiš hipotekarno posojilo odplačevali, njihovo odplačevanje pa zopet na predpostavki, da bodo cene nepremičnin še naprej rastle, vendar so bile to le predpostavke. Kljub temu, da so se ameriške in britanske banke zavedale, da nekaterih danih posojil posojilojemalci ne bodo mogli vrniti, jih to ni prav nič skrbelo. Dana hipotekarna posojila in z njimi povezana tveganja so namreč dobro prepakirali v nove privlačne pakete, ki so obljubljali lažno dobičkonosnost in jih prodajali naprej na finančnem trgu (Štiblar, 2008, str. 86-90).

Podobni instrumenti zavarovanja in zaščite, na katerih je temeljila vsa zgoraj opisana finančna nadstruktura, se niso izdajali samo za nepremičninska posojila, pač pa tudi za druge vrste terjatev, npr. terjatev do podjetij, države, terjatev na podlagi danih avtomobilskih in študentskih posojil, terjatev na podlagi dolga kreditnih kartic, plačevanja cestnin itd. (Cirman & Prašnikar, 2008, str. 61).

2.1.3 Normativni akti finančne liberalizacije - deregulacija

Štiblar (2008, str. 104-105) pojasnjuje, da je zadnjih trideset let svetovni intelektualni val deloval v korist svobodnih trgov in proti regulaciji države. Vse se je začelo leta 1971 z odpravo dolarske konvertibilnosti v zlato, zato se je bilo treba zavarovati pred spremembami valutnih tečajev. To je vodilo v nastanek posameznih vrst izvedenih finančnih instrumentov. Največ pobud je prišlo iz čikaške borze, kjer je kraljeval ideolog tržnega fundamentalizma *Milton Friedman*, ki je imel dobra poslušalca v takratnem predsedniku ZDA *Ronaldu Reganu* in takratni predsednici britanske vlade *Margaret Thatcher*. Kasneje je pod pritiskom lobijev investicijskih bank *Busheva* administracija leta 2000 uveljavila vrsto deregulacijskih predpisov in zakonov (angl. *Commodity Futures Modernization Act of 2000*). Spomladi leta 2004 je skupina pogajalcev investicijskih bank dosegla, da so bile te, in še nekatere druge,

finančne ustanove izvzete iz zahtev po solventnosti. To jim je omogočalo, da so prevzemale tveganja, ki so bila povsem v nesorazmerju z vrednostjo njihovega kapitala. Kot primer Štiblar (2008) navaja investicijsko banko *Bear Stearns*, ki je imela na dolar premoženja kar 33 dolarjev dolga in je bila kasneje ob pomoči FED-a tudi prodana.

2.1.4 Opozorila državnih nadzornikov

Pod pritiskom investicijskih bank sta *Clintonova* in *Busheva* administracija odstranili vse varovalke, ki so preprečevale divje špekuliranje. S tem je bilo sproščeno divje širjenje na posojilih utemeljenih vrednostnih papirjev, navidezno bogastvo, ki ni imelo nikakršne zveze z dejansko proizvodnjo in ponudbo blaga ter storitev. Tako so sumljivi finančni inštrumenti, zaradi zgodovinskega zaupanja v ameriške trge vrednostnih papirjev in pohlepa borznih špekulantov, okužili imetja mnogih finančnih ustanov vseh razvitih držav.

Takšno stanje je vodilo v finančno katastrofo, kar so nekateri strokovnjaki tudi predvideli. Meyer (2009, str. 136-137) navaja primer dveh državnih nadzornikov, ki sta nesrečo predvidela. Prva je bila *Brooksley Born*, direktorica manjšega regulacijskega urada (angl. *Comodity Futures Trading Commission*), ki je imela velike pomisleke glede novonastajajočih izvedenih finančnih inštrumentov, na kar je kar sedemnajstkrat opozorila ameriški kongres. *Bornova* se je povezala tudi s takratnim predsednikom FED-a *Alanom Greenspanom*, takratnim finančnim ministrom *Robertom Robinom* in njegovim namestnikom *Larryjem Summersom*, vendar je nihče od takratne *Clintonove* administracije ni hotel poslušati. Nasprotno, ameriški Kongres je leto in pol kasneje odpravil prav vsako regulacijo države na trgu finančnih derivatov. Drugi, ki je opozarjal, da je treba finančne kredite regulirati tudi prek države, je bil profesor ekonomije *Edward Gramlich*. Tudi njega ni nihče poslušal, saj so se od leta 2005 tovrstni finančni trgi strašansko razvili. V decembru 2006 je imel izumitelj »časovne bombe« *Lewis Ranieri* govor, ki je svaril pred to »časovno bombo«. Dejal je, da so izvedene finančne inštrumente prodajali javnosti in tudi tujim investorjem, ki niso imeli pojma, na kaj morajo paziti. Ker je bil ta govor javno objavljen, so bili s tem alarmirani revizorji in tudi vsak na Wall Streetu je bil seznanjen, da bo do poloma prišlo.

2.1.5 Izbruh finančne krize

Do sedaj sem opisala ustvarjanje pogojev za izbruh finančne krize. V nadaljevanju pa bom na kratko opisala potek dogodkov, ki označujejo nastanek oziroma izbruh finančne krize.

V letu 2007 se je rekordno povečal delež nepremičninskih kreditov, kar je do sredine leta 2007 pomenilo, da je bila vprašljiva vrednost iz njih izvedenih finančnih inštrumentov. Poleti 2007 so tudi bonitetne agencije začele sistematično zniževati ocene izvedenih finančnih inštrumentov. Zaradi tega je takoj prišlo do masovnih prodaj teh inštrumentov. Finančna kriza je prvič resno izbruhnila avgusta 2007, ko so se v težavah znašli trije skladi *BNP Paribas*, ki jih je banka prenehala izplačevati (Rant, 2008, str. 62).

Septembra 2007 je z navalom na banko padla specializirana nepremičninska britanska banka *Northern Rock*. Britanska vlada jo je morala reševati potem, ko so ji banke obrnile hrbet na medbančnem trgu. Marca 2008 je padla prva izmed peterice velikih investicijskih bank v ZDA, in sicer banka *Bear Stearns*, ko jo je ob pomoči ameriške FED v višini 30 milijard USD kupila ameriška banka *J. P. Morgan* (Štiblar, 2009, str. 92).

Rant (2008, str. 63) pojasnjuje, da je za prelomni dogodek mogoče označiti propad investicijske banke *Lehman Brothers*, ki je zaradi velikih izgub najprej iskala dokapitalizacijo, a ni bila uspešna. Že pred 15. septembrom 2008, ko je propadla *Lehman Brothers*, so ZDA nacionalizirale *Fannie Mae* in *Freddie Mac*, državno sponzorirani zasebni podjetji, ki sta stali za več kot 50 % vsemi nepremičninskimi posojili v ZDA. Nacionalizirani sta bili zaradi neslutnih posledic v primeru njunega propada, kar bi prineslo nestabilnost trga nepremičninskih posojil in celotnega ameriškega gospodarstva.

Istega dne, torej 15. septembra 2008, je padla še ena izmed peterice velikih bank v ZDA, in sicer *Merril Lynch*. Ob izdatni podpori FED jo je kupila *Bank of America*, za 50 milijard USD. Ta največji znesek v zgodovini je kasneje še preseglo reševanje zavarovalnice *AIG*, kajti naslednji dan, 16. septembra 2008, jo je ameriška vlada nacionalizirala. Odobrila ji je 85 milijard USD dvoletnega posojila, da bi jo rešila pred bankrotom. V zameno je vlada dobila varščino v višini 80 % njenih delnic. V naslednjih dneh so zvezni regulatorji prevzeli največjo hranilnico in posojilnico v ZDA, *Washington Mutual*, in jo prodali ameriški banki *J. P. Morgan Chase*. 28. septembra 2008 je bila na vrsti še *Wachovia*, četrta največja komercialna banka v ZDA.

Ameriška vlada je za zaustavitev »padanja domin« kongresu predlagala odobritev finančnega paketa, v višini 700 milijard dolarjev, ki je bil kasneje tudi odobren. Kljub temu so borzni indeksi močno padali po vsem svetu. Sredi novembra 2008 je recesija zajela že ves svet (Štiblar, 2009, str. 93).

2.2 Vpliv mednarodnih regulatorjev na računovodsko in revizijsko stroko v času mednarodne finančne krize

Odar (2009a, str. 5) ugotavlja, da pravila računovodenja in revidiranja nikoli niso bila in tudi niso neobčutljiva na širša družbena dogajanja. Po njegovem mnenju posledice gospodarske in finančne krize vedno povzročijo, da se nekatera pravila računovodenja spremenijo. Posledično naj bi se zato povečalo zaupanje v računovodske izkaze, ki jih mora revizor revidirati kvalitetno, predvsem pa v revizijskem poročilu izdati svoje neodvisno mnenje.

Avtorji Humphrey, Loft in Woods (2009, str. 810) pojasnjujejo, da če želimo ugotoviti, kakšna naj bo vloga revizorja v času mednarodne finančne krize, je treba najprej spoznati, kako le-ta vpliva na regulativne odnose na globalnem področju. Iz njihovega članka je razvidno, da so bile analizirane ključne politične pobude in razprave, skupaj z

institucionalnimi odnosi, predvsem med Mednarodno zvezo računovodskih strokovnjakov (IFAC - *International Federation of Accountants*), mednarodnimi regulatorji in velikimi revizijskimi družbami.

Humphrey et al., (2009, str. 811) razlagajo, da potreba po mednarodni finančni arhitekturi izhaja že od sredine 1990-ih let, in sicer zaradi posledic devalvacije mehiškega pesa 1994. Sprejetih ni bilo nobenih ukrepov, dokler finančna kriza ni udarila v Aziji v letih 1997/1998. Takrat je prvič začelo krožiti veliko različnih idej, kako v prihodnosti preprečiti nastanek takšnih kriz.

Za iskanje teh rešitev so najprej prevzeli odgovornost finančni ministri Skupine G7. Leta 1999 je Skupina G7 ustanovila novo organizacijo, ki so jo poimenovali Finančni forum stabilnosti (FSF - *Financial Stability Forum*), z namenom, da izdela sistem standardov. Do leta 2000 je bilo tako dogovorjenih 12 ključnih standardov za doseg finančne stabilnosti, vključno z mednarodnimi računovodskimi standardi (IAS - *International Accounting Standard*) in mednarodnimi standardi revidiranja (ISA - *International Standard on Auditing*).

Zelo pomemben je bil ukrep vključitve ISA v priporočeni seznam standardov FSF, ki prav tako vključuje Kodeks dobre prakse finančne preglednosti Mednarodnega denarnega sklada (IMF - *International Monetary Fund*) in Bazelskega odbora za nadzor bank (BCBS - *Basle Committee on Banking Supervision*), in sicer njihovih temeljnih načel za učinkovit nadzor bančništva. Prav tako je bilo priznано, da je odločilen dejavnik tudi v tem, kako se ti standardi izvajajo. Prav paradoksalen je primer, kako je Svetovna banka objavila računovodska in revizijska poročila o upoštevanju standardov in kodeksov (ROSC - *Reports on Standards and Codes*) za 72 gospodarstev v razvoju ali gospodarstev v vzponu. Razviti državi, kot sta npr. Japonska in ZDA, v ta program nista bili vključeni, kar je ironično, saj vemo, da globalna kriza izhaja prav iz ZDA.

Ob pregledu vseh teh aktivnosti, in upoštevajoč resne probleme pri njihovem izvajanju, Humphrey et al. (2009) trdijo, da se s sedanjo finančno krizo ponovno soočamo z odločanjem o mednarodni finančni arhitekturi. Nova Skupina G20 je FSF preoblikovala v Odbor za finančno stabilnost (FSB - *Financial Stability Board*), ki je postavljen na bolj čvrstih temeljih. Ti omogočajo bolj učinkovito delovanje in možnosti razviti ter izvajati močno regulativno, nadzorno in drugo politiko, v korist finančne stabilnosti. S skupino G20, ki se sedaj ukvarja s splošnim upravljanjem globalne ekonomije, se končuje prejšnja razdeljenost med ekonomijami v vzponu, ki so bile stranke mednarodnega denarnega sklada IMF, kot tudi organizatorjev mednarodnih standardov in razvitimi industrijskimi državami, kot so ZDA, ki so obvladovale sistem.

2.2.1 Mednarodna finančna arhitektura in stroka revidiranja

Humphrey et al. (2009, 812-813) so mnenja, da je pri proučevanju ključnih razvojnih vzorcev v predpisih globalnega revidiranja treba upoštevati tri vplivne subjekte, in sicer:

- IFAC;
- skupino mednarodnih regulatorjev, v katero so vključeni: Svetovna banka (*World Bank*), Mednarodno združenje nadzornikov trga vrednostnih papirjev (IOSCO – *International Organisation of Securities Commissions*), Mednarodno združenje nadzornikov za zavarovanje (IAIS – *International Association of Insurance Supervisors*), BCBS, Evropska komisija;
- velike multinacionalne revizijske družbe.

Članice IFAC so predvsem strokovni nacionalni organi za računovodstvo in se nahajajo v 123 državah. Pomembna dejavnost IFAC-a je umestitev in promocija ISA. ISA pa ni samo eden od pomembnih standardov Odbora za finančno stabilnost (FSB). Po teh standardih se izvajajo tudi revizije v EU.

Mednarodni regulatorji so postali povezani z IFAC in velikimi revizijskimi podjetji že leta 1999, ko je bil ustanovljen Mednarodni forum za razvoj računovodstva (IFAD – *International Forum on Accountancy Development*). Mednarodni regulatorji so tako postali Nadzorna skupina IFAC, ki je leta 2009 dobila tudi lastno ustavno listino. Nadzorna skupina je imela pomembno vlogo pri vključitvi Nadzornega sveta za javni interes IFAC-a. Ta reforma naj bi zagotavljala tekoče sodelovanje med regulatorji in stroko.

Usklajevalna skupina regulatorjev (IRLG – *IFAC's Regulatory Liaison Group*) Nadzorni skupini omogoča, da se v okviru IFAC srečuje z vodstvom IFAC-a in prek Transnacionalnega odbora revizorjev (TAC – *Transnational Audit Committee*) s predstavniki transnacionalnih revizijskih podjetij - še posebej z veliko četverico. Članice nadzorne skupine so tudi članice IOSCO, ki je sam izdelal dokumente, ki se nanašajo na neodvisnost revizorjev in revizijsko kakovost. Druga članica nadzorne skupine je BCBS, ki se ukvarja z revizijo bank na nacionalnem nivoju, ter Evropska komisija, ki je izdelala Priporočila in direktive na tem področju. Drugo telo z regulativnim vplivom, ki pa ni članica Nadzorne skupine, je ameriški organ javnega nadzora nad dejavnostjo revidiranja (PCAOB – *Public Company Accounting Oversight Board*), ki je bil ustanovljen v skladu s *Sarbanes – Oxleyevim* zakonom.

Mrežo velikih revizijskih podjetij tvorijo najbolj pomembna podjetja velike četverice: *Ernst and Young*, *Deloitte*, *KPMG* in *PricewaterhouseCoopers*. To so največja multinacionalna podjetja, ki nudijo revizijske storitve, obvladujejo globalni trg ter kotirajo na borzi. Podjetja so vsekakor vplivna in zmožna izvajati vpliv na predpise, in sicer kot priče pri samem delu, z učinki lobiranja in uradnimi poročili.

Med neodvisnimi regulatorji, ki tvorijo IFAC nadzorno skupino, je prišlo do premika in potrebe po koordiniranih sistemih o nacionalnem javnem nadzoru. Za doseg te ciljev je bila leta 2006 ustanovljena nova organizacija na regulativnem globalnem revizijskem prizorišču. Nastal je Mednarodni forum neodvisnih regulatorjev revidiranja (IFIAR – *International Forum of Independent Audit Regulators*). Do meseca junija 2009 so bili v njegovo članstvo vključeni nacionalni javni nadzorni organi iz 31-ih držav, vključno s PCAOB iz ZDA in

Oddelkom za inšpekcijski revizijski pregled (AIU – *Audit Inspection Unit*) iz Velike Britanije. Prisotnost članov IFAC Nadzorne skupine na IFAIR sestankih, skupaj z uradnimi opazovalci iz novega Odbora za finančno stabilnost in Nadzornega sveta javnega interesa (PIOB – Public Interest Oversight Board), naj bi pripomoglo h krepitvi tesnih povezav, ki že obstajajo med mednarodnimi regulatorji.

Na zadnjem londonskem zasedanju Skupine G20 sta tako Inštitut pooblaščenih računovodij Anglije in Walesa (ICAEW – *Institute of Chartered Accountants in England and Wales*) kot Združenja pooblaščenih računovodij (ACCA – *Association of Chartered Certified Accountants*) predložila stališča in pripravila dokumente o politiki, kako se najbolje odzvati na kreditno krizo.

Po mnenju Humphrey et al. (2009, str. 818) se je revizijska stroka aktivno odzvala na finančno krizo z uporabo različnih komunikacijskih modelov ter medsebojnim povezovanjem z organi revidiranja in državnimi organi ter podrobneje pojasnila vlogo in obveznosti revizorjev, povečala pripravljenost posameznih družb in njihovih revizijskih podjetij pri obvladovanju finančne recesije, in sicer z dogovori o prihodnjem razvoju revidiranja.

2.2.2 Revidiranje merjenja poštene vrednosti

Po mnenju Sikka (2009, str. 815) je vrednotenje naložb po poštenu vrednosti v času finančne krize postala ena izmed glavnih tem na področju računovodstva in revizije. Računovodski standardi na področju merjenja poštene vrednosti so v času finančne krize doživeli številne kritike. Celo pred izbruhom finančne krize je *Mark Wilson*, predsednik PCAOB, podal svoje videnje, in sicer, da obsežna uporaba vrednotenja po poštenu vrednosti lahko ogroža zanesljivo poročanje revidiranja.

Zato bom v nadaljevanju bolj podrobno opisala računovodenje finančnih naložb. Odar (2009b, str. 2-4) opredeljuje, da računovodenje, in v tem okviru predvsem pripoznavanje merjenja in vrednotenja finančnih naložb lahko štejemo med zahtevnejša poslovna, računovodska in posledično tudi davčna opravila. Razvrstitev, merjenje in vrednotenje finančnih naložb ima po njegovem mnenju velik vpliv na ugotovitev poslovnega izida in seveda tudi na ugotovitev davčne osnove ter plačilo davka od dohodka pravnih oseb. Zato je zelo pomembno razvrščanje finančnih naložb. Mednarodni standardi revidiranja (v nadaljevanju MRS) določajo, da morajo podjetja finančna sredstva, ki so finančne naložbe, po začetnem pripoznanju dosledno razvrstiti med (MRS 39, 9. člen):

- finančna sredstva, izmerjena po poštenu vrednosti prek poslovnega izida;
- finančne naložbe v posesti do zapadlosti;
- posojila in terjatve;
- finančna sredstva, razpoložljiva za prodajo.

Podrobneje bom obrazložila le pripoznavanje in vrednotenje finančnih sredstev, izmerjenih po poštenu vrednosti prek poslovnega izida, saj sem uvodoma poudarila, da je bil to največji problem revidiranja v času finančne krize.

Odar (2009b, str. 2) pojasnjuje, da v to skupino podjetja razvrstijo finančne naložbe v posesti za trgovanje. Trgovanje na splošno odseva dejansko in pogosto nakupovanje in prodajanje. Te naložbe podjetja večinoma pridobivajo za ustvarjanje dobička iz kratkoročnih nihanj cen na trgu. Pri odločitvi o razvrstitvi je torej pomemben namen pridobitve finančne naložbe. Nadalje Odar (2009) razlaga, da v primeru odločitve podjetja, da bo finančne naložbe kupovalo in prodajalo, torej z njimi trgovalo, od takih naložb pričakuje donose v obliki dividend ali zaslužke pri njihovi prodaji. Vsekakor je odločitev o namenu pridobitve in razvrstitve finančnih naložb zelo pomembna, zato naj bi imela podjetja nakupno politiko pridobitve naložb, določeno v pravilniku o računovodstvu ali kakem drugem aktu. Finančne naložbe, izmerjene po poštenu vrednosti prek poslovnega izida, sestavljajo predvsem:

- Finančne naložbe, pridobljene ali prevzete za prodajo in ponovni nakup v kratkem roku;
- Del portfelja pripoznanih finančnih instrumentov, ki se obravnavajo skupaj in za katere obstajajo dokazi o nedavnem kratkoročnem prinašanju dobičkov;
- Izpeljani finančni instrumenti (razen izpeljanih finančnih instrumentov, ki so dejansko instrumenti za varovanje pred tveganjem);
- Vsako finančno sredstvo, ki ga kot tako opredeli podjetje, če zanj obstaja delujoči trg ali je njegovo vrednost mogoče zanesljivo izmeriti.

Odar (2009b, str. 3) pojasnjuje, da mora revizor skrbno preveriti, če so upoštevana najpomembnejša računovodska pravila izkazovanja finančnih naložb, izmerjenih po poštenu vrednosti prek poslovnega izida. Preveriti mora torej:

- da so stroški posla, ki izhajajo neposredno iz nakupa finančne naložbe, takoj pripoznani kot stroški;
- če so na vsak bilančni presečni dan take finančne naložbe izmerjene po poštenu vrednosti. To je praviloma cena finančne naložbe na delujočem trgu;
- če sta dobiček ali izguba iz spremembe poštene vrednosti pripoznana v poslovnem izidu prek finančnih prihodkov in odhodkov;
- če prejete dividende in deleži v dobičku povečujejo finančne prihodke;
- če so tečajne razlike iz finančnih naložb, izmerjenih po poštenu vrednosti prek poslovnega izida, poračunane s poslovnim izidom;
- če so obresti iz finančnih naložb, izmerjenih po poštenu vrednosti prek poslovnega izida, poračunane s poslovnim izidom;
- če so finančne naložbe, ki so jih podjetja razvrstila med finančne naložbe, izmerjene po poštenu vrednosti prek poslovnega izida, pripoznane z upoštevanjem datuma trgovanja.

Humphrey et al. (2009, str. 815-818) pojasnjujejo, da so se regulatorji za revidiranje in nadzorni organi neposredno odzvali na pozive in pripombe ključnih institucij, kot sta FSB in

BCBS, na resnične potrebe za izboljšanje in bolj podrobne smernice za revizorje v zadevah, kot je vrednotenje nelikvidnih sredstev v času finančne krize. Kajti opredelitve poštene vrednosti in napotki, ki se zagotavljajo pri metodah vrednotenja ter so tako vključeni v ameriška splošno sprejeta računovodska načela (GAAP - Generally Accepted Accounting Principles) in IAS, so bili oblikovani v razmerah stabilnih svetovnih trgov. Toda za večino sredstev so ti trgi v času finančne krize, postali nestanovitni in visoko nelikvidni, zato je bilo v novih razmerah oblikovanje cen zelo težko vprašanje.

Odar (2009a, str. 18) zato pojasnjuje, da se zato v primeru delovanja trga za vrednotenje finančnih naložb uporabi trenutna tržna cena. V primeru neaktivnega trga pa se uporabi model vrednotenja. Vendar tudi v tem primeru naj bi kot vhodni podatek upoštevali tudi tiste transakcije, ki se v tem času pojavijo na trgu.

Tweedie (2008, str. 3) pojasnjuje, da je zaradi številnih nejasnosti in pomanjkljivosti računovodskih standardov glede vrednotenja finančnih naložb v takratnih tržnih razmerah Uprava za mednarodne računovodske standarde (IASB – *International Accounting Standards Board*) razglasila ustanovitev posebne skupine strokovnjakov, ki so jo sestavljali posamezniki iz več kot dvajsetih organizacij, med drugim tudi BCBS, FSF, centralne banke, finančne inštitucije in računovodskih podjetij. Tak izbor je temeljil na njihovih praktičnih izkušnjah z vrednotenjem finančnih inštrumentov v takratnem tržnem dogajanju.

Izbrana skupina strokovnjakov je izdala poročilo o merjenju in razkritju poštene vrednosti finančnih naložb v primeru neaktivnih trgov. S tem poročilom IASB ni določil konkretnih rešitev glede merjenja vrednosti finančnih naložb za potrebe trenutnih dogajanj na finančnih trgih. Pravila na tem področju tako še vedno ostajajo ohlapna in omogočajo subjektivne presoje. Posledično lahko podjetja pridejo do različne poštene vrednosti iste finančne naložbe na isti dan merjenja, ob tem pa še vedno upoštevajo okvire računovodskih standardov. Vse to povzroča zmedo pri tistih, ki so zainteresirani za razumevanje vrednotenja finančnega inštrumenta, zato so v takem vrednotenju zelo pomembna natančna razkritja o uporabljenih metodah vrednotenja in uporabljenih predpostavkah. Posledično je v tem času tržnih razmer toliko pomembnejša vloga revizorja pri preverjanju pravilnosti vrednotenja finančnih inštrumentov in z njimi povezanimi razkritji, da se prepreči morebitne prevare s strani posloводства (IASB, 2008, str. 11).

Ne glede na odgovornost revizorjev se postavlja vprašanje v zvezi z zmogljivostjo revizije, ki bi morala biti učinkovita pri zgodnejšem opozarjanju na probleme podjetij ali celo na njihov propad. Vprašanje je tudi, če je 12 mesečni rok za ocenjevanje presoje predolg glede na premike in nestanovitnost kapitalskih trgov. Prav tako se tu pojavljajo povezana vprašanja, kako naj se revizorji v tako težkem in izzivalnem obdobju uprejo dominantnim generalnim izvršnim direktorjem, ki želijo računovodske izkaze družb predstaviti po neupravičeno ugodnih pogojih (Humphrey et al., 2009, str. 819).

Finančna kriza je zato že prinesla številne spremembe in pojasnila k obstoječim standardom, ki obravnavajo finančne naložbe po pošteni vrednosti. Kot prvo spremembo je, zaradi pretresov na finančnih trgih in dejstva, da se z nekaterimi finančnimi inštrumenti sploh ni več trgovalo ali finančni trgi ne delujejo ali so zašli v težave, Evropska komisija po hitrem postopku sprejela Uredbo 1004/2008 z dne 15. oktobra 2008 (Ur. L EU, št. L 275/2008) o spremembi MRS 39 in Mednarodnih standardov računovodskega poročanja MSRP 7. Te spremembe so začele veljati takoj (Odar, 2009b, str. 8).

Na podlagi spremenjenih določb MRS 39 in MSRP 7 je sedaj možno, da podjetje prerazvrsti finančne inštrumente, izmerjene po pošteni vrednosti, prek poslovnega izida iz te skupine v katerokoli drugo skupino. V večini primerov so se družbe odločile, da te finančne naložbe prerazvrstijo med za prodajo razpoložljiva finančna sredstva. Če podjetje prerazvrsti finančni inštrument iz kategorije po pošteni vrednosti prek poslovnega izida, se finančni inštrument prerazvrsti po pošteni vrednosti na dan prerazvrstitve. Dobiček ali izguba, ki je že prepoznana v poslovnem izidu, se ne razveljavi. Poštena vrednost finančnega sredstva na dan prerazvrstitve postane nova nabavna vrednost ali odplačna vrednost. Navedene določbe sprememb MRS 39 v večini primerov posledično vplivajo na boljše poslovne izide družb, saj od dneva prerazporeditve dalje družbe namesto odhodkov v izkazu poslovnega izida izkazujejo negativne presežke iz prevrednotenja.

2.2.3 Slabitev finančnih naložb

Kot druga izmed pomembnejših problematičnih tem v času finančne krize za revizorje so se izkazala vprašanja, ki so povezana z oslabitvijo sredstev. Po mnenju Odarja (2009) je teoretično načelo oslabitve sredstev jasno, kajti v poslovnih knjigah je treba zmanjšati vrednost sredstev, če ni verjetno, da bodo prihodnje gospodarske koristi od njih takšne, da bodo ustrezale njihovi nadomestljivi vrednosti. Ta pa je lahko ali vrednost pri uporabi ali čista prodajna cena sredstva, če je ta višja (Odar, 2009a; Odar, 2009b). MRS 36, ki obravnavajo oslabitve sredstev, v 8. členu natančneje opredeljujejo, da mora biti sredstvo oslabljeno, če njegova knjigovodska vrednost presega njegovo nadomestljivo vrednost.

Oslabitev sredstev je po MRS 36 torej obvezna, kajti na vsak dan bilance stanja mora podjetje oceniti, ali obstaja kakšen nepristranski dokaz o morebitni oslabljenosti finančnega sredstva ali skupine finančnih sredstev. Če takšni dokazi obstajajo, mora tudi revizor (v času revidiranja računovodskih izkazov določene družbe) ugotoviti:

- za finančna sredstva izkazana po odplačni vrednosti,
- za finančna sredstva izkazana po nabavni vrednosti in
- za finančna sredstva, ki so na razpolago za prodajo, vrednost izgube zaradi oslabitve.

Kot nepristranski dokazi o oslabitvi finančnih naložb se smatrajo samo objektivni dokazi o oslabitvi zaradi dogodka ali dogodkov po začetnem pripoznanju sredstva in ali ta dogodek ali dogodki vplivajo na ocenjene prihodnje denarne tokove finančnega sredstva ali skupine

sredstev, ki jih je možno zanesljivo oceniti. Takrat je finančno sredstvo oslabiljeno in podjetju povzroči izgube. Izgube, pričakovane kot posledica prihodnjih dogodkov, se ne pripoznavajo.

Nepristranski dokazi o oslabiljenosti finančnega sredstva ali skupine sredstev so informacije, ki zbujajo pozornost imetnika sredstva. Nepristranski dokaz o oslabilvi pa je tudi pomembno zmanjšanje poštene vrednosti finančne naložbe v kapitalski inštrument pod njeno vrednost. Vsekakor pomemben padec tečajev na borzah lahko štejemo za nepristranski dokaz o oslabilvi finančne naložbe (Odar, 2009a; Odar, 2009b).

2.3 Vzroki slabe kvalitete revidiranja v času pred in med finančno krizo

Nekateri teoretiki in tudi praktiki menijo, da so tudi pravila računovodenja prispevala svoj delež k sedANJI finančni in gospodarski krizi, podobno naj bi veljalo tudi za revidiranje. Je to res? Odar (2009a, str. 6) pravi, da je gotovo nekaj resnice tudi v takih ugotovitvah. Predvsem je šlo za pravila računovodenja, ki so v svetovnem merilu sledila GAAP in posledično MRS v izkazovanju sredstev in dolgov po poštenu vrednosti ter na tej podlagi predvsem tudi pripoznavanju dobičkov na podlagi vrednotenja finančnih sredstev po poštenu vrednosti. Pri tem poudarja, da samo vrednotenje po poštenu vrednosti ni bilo sporno. Problem, ki ga po njegovem ne smemo zanemariti, so bile predvsem posledice pripoznavanja prihodkov na podlagi višjih - poštenih vrednosti. Z vidika predpostavke previdnosti takih očitkov ne smemo zanemariti in verjetno je nekaj resnice glede vzrokov za finančno in gospodarsko krizo tudi v pravilih računovodenja. Drugače je z revidiranjem, saj se pravila revidiranja v tej zvezi niso spremenila in neposredno nikakor ne moremo trditi, da bi imela kakršnokoli povezavo s finančno in gospodarsko krizo. Edini možni očitek bi lahko bil, da revizorji pri svojem delu niso dovolj spoštovali določbe MSR 545 – Revidiranje meritev in razkritij poštene vrednosti.

Drugi očitki revizorjem bi bili lahko, da ti niso imeli zadostnega znanja in izkušenj ter, da niso bili povsem neodvisni pri opravljanju revidiranja.

Vloga zunanjega revizorja v procesu nadziranja po mnenju Oja (2006, str. 1) zahteva, da slednji upošteva in se zgleduje po standardih neodvisnosti, objektivnosti in celovitosti. Revizor ima lahko tudi komercialni interes, kajti raziskava revije Financial Doctor je pokazala, da so dobički revizorjev, ko nudijo svojim strankam nerevizijske storitve, lahko veliko večji v primerjavi z dobički, ki jih ustvarijo z opravljanjem revizij podjetij. Posledično obstaja skrb, da so revizorjevi interesi čim boljše zaščititi delničarje podjetij v navzkrižju z njihovimi komercialnimi interesi.

2.3.1 Pomanjkljivo strokovno znanje in izkušnje revizorjev

Dejstvo je, da so številna podjetja in banke propadle v zelo kratkem času, po prejemu revizijskega poročila brez pridržka. Nekaterne banke so prikazale svoja sredstva, posebej drugorazredne hipotekarne kredite po previsokih, napihnjenih vrednostih. Izkoriščanje tega je že dolgo časa močno orodje za napihovanje dobičkov družb ter skrivanje izgub, prav tako pa tudi tveganj pri poslovanju. Tabela 1 prikazuje, katere problematične banke so dobile

revizijsko mnenje brez pridržka za svoje finančne izkaze, čeprav so te že nekaj mesecev po objavi mnenj brez pridržkov javno razglasile velike finančne težave. Mnenja so podelila največja revizijska podjetja velike četverice – *PricewaterhouseCoopers (PwC)*, *Deloitte & Touche (D & T)*, *Ernst & Young (E&Y)* in *KPMG* (Sikka, 2009, str. 869-870).

Tabela 1: Seznam problematičnih bank, ki so dobile revizijsko mnenje brez pridržkov

Podjetje	Država	Zaključek leta	Revizor	Datum revizijskega poročila	Revizijsko mnenje	Plačilo za storitev (v milijonih)	
						Revizija	Druge storitve
Barclays	VB	31. december 2007	PwC	7. marec 2008	Brez pridržka	£29	£15
Bear Stearns	ZDA	30. november 2007	D & T	28. januar 2008	Brez pridržka	£23,4	£4,9
Fannie Mae	ZDA	31. december 2007	D & T	26. februar 2008	Brez pridržka	\$49,3	/
Freddie Mac	ZDA	31. december 2007	PwC	27. februar 2008	Brez pridržka	\$73,4	/
Hypo Real Estate	Nemčija	31. december 2007	KPMG	25. marec 2008	Brez pridržka	€5,4	€5,7
Lehman Brothers	ZDA	30. november 2007	E & Y	28. januar 2008	Brez pridržka	\$27,8	\$3,5
Northern Rock	VB	31. december 2006	PwC	27. februar 2007	Brez pridržka	£1,3	£0,7
Royal Bank of Scotland	VB	31. december 2007	D & T	27. februar 2008	Brez pridržka	£17	£14,4

Vir: P. Sikka, Financial crisis and the silence of the auditors, 2009, str. 870.

Razvoj finančnega kapitalizma torej postavlja tudi vprašanje v zvezi z bazo znanja in izkušnjami revizorjev. Zgoraj omenjeni dogodki so nakazovali na pomanjkljivo strokovno znanje in izkušnje revizorjev, kajti, če bi bilo to zadostno, ti ne bi dajali mnenj brez pridržkov za tako delikatne finančne izkaze. Pri tem se revizorji opravičujejo z dejstvom, da se je finančna kriza razširila nenadoma in so bili zato slabo pripravljeni za presojo v zvezi z novo finančno nevarnostjo.

Res pa je, da so revizorji celo stoletje uporabljali metode industrijskega staranja, pri katerih so se lahko opredmetene stvari pregledovale, štele in merile z njihovo vrednostjo, preverjeno v knjigovodskih listinah. Današnji svet je popolnoma drugačen, predvsem zaradi novih, kompleksnih finančnih inštrumentov (npr. izvedeni finančni inštrumenti). Vrednosti teh finančnih inštrumentov ni bilo lahko ocenjevati, saj je ta odvisna od negotovih prihodnjih

dogodkov. Pokazalo se je, da težav pri cenitvi izvedenih finančnih instrumentov niso imeli samo revizorji, ampak celo dobitniki Nobelovih nagrad na področju ekonomije (Sikka, 2009, str. 872).

2.3.2 Vprašljiva neodvisnost revizorjev

Potreba po revizorjevi neodvisnosti obstaja zaradi številnih potreb uporabnikov finančnih izkazov in tretjih strank po zadostnih informacijah, ki bi jim omogočale ocenitev uspešnosti podjetja. Zato je njihovo zaznavanje revizorjeve neodvisnosti ključnega pomena za javno zaupanje v finančno poročanje (Ojo, 2006, str. 3). Poleg nezadostne strokovne podkovanosti Tabela 1 prikazuje, da revizorji v mnogih primerih niso bili povsem neodvisni, saj so izvajali tudi storitve, ki niso bile neposredno povezane z revidiranjem in za katere so prejeli izjemno visoke zneske. V istem podjetju so torej opravljali nerevizijske storitve, predvsem svetovalne, nato pa sami sebe še revidirali, kar je nakazovalo na konflikt interesov med zakonsko vlogo revizorja in drugo vrsto dela, ki ga je revizor prevzemal za finančne institucije (Sikka, 2009, str. 870).

Poleg tega se je izkazalo, da so revizorji neradi izdajali revizijska mnenja s pridržkom, predvsem pri bankah, zaradi strahu, da na trgih ne bi ustvarili panike vlagateljev, ali bi ogrozili svoj položaj z izgubo službe ali neplačilom. Revizijske družbe so namreč prav tako kot druga, kapitalistična podjetja, katerih glavni cilj je čim večji dobiček, zato je bilo nesmiselno pričakovati, da bo en del kapitalističnih podjetnikov (revizorjev) reguliral drugi del kapitalističnih podjetnikov (direktorjev). Po mnenju Sikka (2009) odvisnost od plačil za storitve škoduje zahtevam po samostojnosti, zato so nekateri revizorji tudi molčali. Molk revizorjev je na koncu povzročil veliko škodo vlagateljem (Sikka, 2009, str. 872).

Čedalje več analitikov je prepričanih, da pomemben del krivde za finančno in gospodarsko krizo nosijo tudi agencije za ocenjevanje bonitet (Marn, 2010, str. 21). Zanimivo je, da nekateri strokovnjaki, kot npr. Štiblar (2009, str. 126) med krivci ne navajajo agencij za ocenjevanje bonitet, niti revizijske stroke. Ostro pa je obsodila delovanje teh agencij Schiessl (2010, str. 66) saj meni, da kadarkoli je v finančnem svetu kaj eksplodiralo, je bilo mogoče najti sledi agencij za ocenjevanje bonitet. Po njenem mnenju so te agencije siva eminenca Wall Streeta, »fantomi in gospodarji lutk«. Imajo enormno moč nad usodo posojil, podjetij in držav, kljub temu pa le redko kdo postavi pod vprašaj njihova dejanja, kaj šele, da bi morale zanje odgovarjati. Schiesslova predvsem obtožuje tri največje ameriške agencije za ocenjevanje bonitet, in sicer *Standard&Poor's*, *Moody's* in *Fitch*, kajti samo te tri imajo na globalnem finančnem trgu tak ugled, da jih velika podjetja in države v zameno za plačilo najemajo za oceno bonitete. Nadalje pojasnjuje, da so prav ocene agencij za ocenjevanje bonitet vodile v propad investicijskih bank, kot sta *Lehman Brothers* in *Bear Stearns*. Po mnenju Schiesslove agencije za ocenjevanje bonitet živijo od lastne kredibilnosti in so kot komercialna podjetja hkrati podvržene logiki profita, ta pa je že marsikoga zapeljala v greh.

Marn (2010, str. 21) pojasnjuje, da je bil pomemben razlog za nastanek globalne finančne krize zaradi tega, ker so tudi agencije za ocenjevanje bonitet svetovale bankam, naj slednje slaba posojila na novo zapakirajo, same pa so jim nato dajale previsoke ocene. Ključno je tudi, da so se agencije poleg ocenjevanja bonitet ukvarjale tudi s svetovanjem. Tako je investicijska banka prišla k agenciji po nasvet, kako naj papirje pametno zapakira, nato pa je ista agencija ta instrument ocenila. Jasno je, da je agencija ocenjevala v kontekstu lastnega nasveta. Pri tem je šlo za konflikt interesov, ki se je toleriral zato, ker je bil ta segment dejavnosti za agencije finančno daleč najbolj atraktiven.

Od vseh sekundarnih hipotekarnih svežnjev, ki so leta 2006 imeli prvovrstno oceno AAA, je rezultat prej omenjenega početja, da jih danes kar 93 % ni vrednih nič, kar je razkrila 14 mesecev trajajoča raziskava pododbora ameriškega senata. Krugman, Nobelov nagrajenec za ekonomijo (v Marn, 2010, str. 21), je tak sistem ocenjevanja agencij označil za globoko koruptivnega. Marn (2010, str. 21) nadalje razlaga, da na žalost brez agencij za ocenjevanje bonitet ne gre, saj so javni investitorji, kot so zavarovalnice, pokojninski skladi itd., zakonsko zavezani, da imajo v svojem portfelju le papirje z najvišjo bonitetno oceno, torej AAA.

Zanimivo je tudi mnenje našega ekonomista Jožeta Mencingerja, ki ima prav tako slabo mnenje o agencijah (v Marn, 2010, str. 21). Meni, da so to nepotrebne in škodljive institucije, a očitno imajo produkt, ki ga lahko prodajajo.

2.4 Sodobni izzivi na področju revidiranja

Cilj novih pravil, ki izhajajo iz Direktive o obveznih revizijah v Sloveniji in posledično iz novega ZRev-2, je zagotoviti naložbenikom in drugim zainteresiranim skupinam, da se lahko popolnoma zanesejo na revidirane računovodske izkaze, zmanjšajo nasprotja med interesi revizorjev in njihovimi naročniki ter zaščititi EU pred računovodskimi škandali (Majič, 2009a, str. 135).

Vse to pa je velik izziv za revizorje. Posebno to velja takrat, kadar imamo kar velike dvome o zanesljivosti revizorjevih mnenj. Biščak (2004) navaja samo nekatere: vlagatelji, borzni posredniki, delničarji in ekonomisti so družbam, ki kotirajo na Ljubljanski borzi sporočili, da njihovim revizorjem ne verjamejo povsem. Prav tako nekateri borzni posredniki menijo, da je na slovenskem trgu kar nekaj revizijskih družb, katerim ne moremo ravno zaupati. Spet drugi so mnenja, da so v zadnji letih zaradi mednarodnih afer, kot sta bila Enron in Parmalat, veliko bolj previdni, vendar bi omajanje zaupanja v mnenja revizorjev lahko povzročilo težave pri vrednotenju podjetij in dajanju priporočil za investiranje. Resni finančni analitiki zato danes sledijo poslovnim rezultatom podjetij tudi vzporedno in v primeru izrazitih neskladij med izjavami za javnost in računovodskimi izkazi upravam družb na skupščinah delničarjev ali konferencah, ki so namenjene investitorjem, postavljajo vprašanja o razjasnitvi postavk v bilancah.

O delu revizorjev ima slabo mnenje tudi Lipnik (2010a; 2010b), ki je zelo kritičen do dela revizorja Revizijske hiše KPMG Slovenija (v nadaljevanju KPMG). Revizijska družba naj bi namreč na težave družb, ki jih je revidirala, opozorila šele, ko so bile te javno razkrite. Čeprav pisanja novinarjev velikokrat niso strokovno povsem utemeljena, jih je treba resno obravnavati, ker zmanjšujejo zaupanje v revizorjeva mnenja in posredno zmanjšujejo ugled stroke revidiranja.

Zato smatram, da je velik izziv za revizorje že to, da pridobijo zaupanje uporabnikov teh informacij. To zaupanje se bo moralo graditi kar nekaj časa, kajti zaupanja ni mogoče povrniti čez noč. Posebno v času gospodarske in finančne krize, ko so vsi investitorji še posebej previdni in nezaupljivi. To zaupanje je pomembno in nujno potrebno za normalno in uspešno funkcioniranje gospodarstva.

Nedavni dogodki na finančnih trgih in trenutno gospodarsko okolje vplivajo na poslovanje podjetij in računovodsko poročanje, posledično tudi na revidiranje računovodskih izkazov. V času globalne finančne krize se vedno več podjetij srečuje s težavami v poslovanju, ki so že takega značaja, da je pod vprašanjem nadaljnje delovanje podjetja. Zato Sidorovich (2009) pojasnjuje, da je posebej treba poudariti, da je poslovodstvo družbe, ki je odgovorno za pripravo računovodskih izkazov družbe, odgovorno, da mora med drugimi načeli in pravili upoštevati tudi načelo delujočega podjetja. To je mogoče razbrati iz 3. člena MSR 570 - Delujoče podjetje, kjer piše, da je predpostavka o delujočem podjetju temeljno načelo pri pripravljanju računovodskih izkazov. Po predpostavki o delujočem podjetju se organizacija praviloma obravnava, kot da bo v dogledni prihodnosti nadaljevala poslovanje in da nima namena niti potrebe, da bi prenehala delovati ali trgovati, ali da bi iskala varstvo upnikov v skladu z zakoni in drugimi predpisi. V skladu s tem so sredstva in dolgovi izkazani ob predpostavki, da bo organizacija sposobna v normalnem poslovanju udenariti svoja sredstva in poravnati svoje dolgove (Sidorovich, 2009, str. 63).

Revizor mora biti zato pri ocenjevanju sposobnosti podjetja za nadaljevanje poslovanja kot delujoče podjetje pozoren na znake, ki povečujejo verjetnost negotovosti o delujočem podjetju. MSR 570 v 8. členu opredeljuje tri vrste znakov, na katere morajo biti tako poslovodje kot tudi revizorji pozorni pri ocenjevanju sposobnosti podjetja, nadaljevati poslovanje kot delujoče podjetje. Ti znaki se delijo na finančne znake, znake v zvezi s poslovanjem in druge znake. Revizor pa mora upoštevati dejstvo, da ta spisec ni popoln, saj so to le znaki, ki se pogosteje pojavljajo. Za ostale znake pa mora revizor uporabiti svoje znanje, izkušnje ter skepticizem (Živec, 2009, str. 117- 130).

Reševanje problemov revidiranja v zvezi z oslavitvijo sredstev, predvsem finančnih naložb, vsekakor lahko smatramo kot sodoben izziv na področju revidiranja, kajti ena izmed najtežjih teoretičnih in praktičnih vprašanj, tako za sestavljalce računovodskih izkazov kot za revizorje, so povezana z oslavitvijo sredstev. V sedanjem gospodarskem okolju je reševanje tovrstnih problemov še posebej delikatno.

Finančna sredstva, za katere je poznana tržna cena, je treba po Slovenskih računovodskih standardih SRS 3 in MRS 39 ter MSRP 3 vrednotiti po tržni vrednosti na bilančni presečni dan. Namen opredelitve poštene vrednosti za finančni instrument, s katerim se trguje na delujočem trgu, je dobiti ceno, po kateri bi se posel s tem instrumentom opravil na dan bilance stanja na najugodnejšem delujočem trgu, do katerega ima družba neposreden dostop. Tako teorija kot standardi določajo, da objavljene cene na delujočem trgu - borzi najboljše kažejo sprotno pošteno vrednost. Če trg za posamezen finančni instrument ni dejaven, lahko družba ugotovi pošteno vrednost z metodo vrednotenja. Če obstaja metoda vrednotenja, ki jo udeleženci na trgu običajno uporabljajo za določanje cen instrumentov, in je ta metoda dokazala svojo zanesljivost pri ocenjevanju cen, dobljenih pri dejanskih tržnih poslih, jo je treba uporabiti. Poštena vrednost se oceni na podlagi rezultatov metode vrednotenja, ki kar najboljše uporablja tržne vhodne podatke in se čim manj opira na možne vhodne podatke, ki so posebni za obravnavano družbo. Kljub možni uporabi modelov prevrednotenja pa Odar (2009) meni, da vrednotenje finančnih naložb v primerih, ko imamo podatek, čeprav morda o nizkih tržnih cenah, ni priporočljivo (Odar, 2009a, str. 17-18).

Revizor mora upoštevati tudi dejstvo, da je v času finančne krize pomembnejše tudi tveganje prevar. K temu poleg običajnih razlogov ne prispeva samo finančna kriza, ampak po mnenju nekaterih tudi pomanjkanje dejanskih etičnih vrednot in moralna kriza. Zaradi tega morajo biti na povečano verjetnost tveganja prevar ustrezno pozorni tako notranji kot tudi zunanji revizorji (Rošker, 2009).

Zato velja poudariti, da morajo zakonski revizorji delovati po najvišjih etičnih standardih. Pri svojem delu morajo delovati v skladu s poklicno etiko, ki obsega zastopanje javnega interesa, neoporečnost in nepristranskost, strokovno usposobljenost ter primerno skrbnost. Zastopanje javnega interesa pomeni, da se na kakovost dela zakonitega revizorja zanaša širša družbena javnost. Visoka kakovost revizije prispeva tudi k urejenemu delovanju trgov, saj se povečuje zaupanje v pravilnost računovodskih izkazov družb, ki kotirajo na borzi. Pri delu revizorjev morajo ti upoštevati načela iz Kodeksa etike računovodskih strokovnjakov. Odsotnost enotnih pravil revidiranja, pojav finančnih škandalov mednarodnih razsežnosti ter zaradi tega zmanjšanje zaupanja potrošnikov in vlagateljev, zlasti pa pomanjkljiv nadzor nad revizorji in revizijskimi družbami, so zahtevali popravek mednarodne regulative na tem področju. Direktiva o obveznih revizijah vsebuje načela o javnem nadzoru nad revizijsko stroko, določbe, kako zagotoviti kakovost zunanjim interesnim skupinam in neodvisnost revizorjev, zagotoviti spoštovanje kodeksa etike ter vzpostaviti ustrezne ukrepe nadzora nad revizorji ter revizijskimi družbami. Tako je bila z novim Z-Rev2 v Sloveniji ustanovljena Agencija za javni nadzor nad revidiranjem, in sicer z namenom uvedbe javnega nadzora nad kakovostjo revidiranja. To pomeni, da agencija sedaj nadzira pooblaščen revizorje in revizijske družbe. Delno pa ta nadzor še vedno opravlja tudi Slovenski inštitut za revizijo, predvsem v delu, kjer ima javna pooblastila (Majič, 2009, str. 133-139).

Če govorimo o sodobnih izzivih na področju revidiranja, ne moremo mimo problema neodvisnosti revizorjev. Ta problem sem opisala že v predhodnem poglavju. Sedaj smo dobili

ново direktivo in posledično nov zakon, katerih namen je, med drugimi cilji, zagotoviti tudi neodvisnost revizorjev. Sama dvomim o kakšnem pomembnem napredku neodvisnosti revizorjev v praksi. Največji razlog, ki pogojuje odvisnost revizorjev, namreč izhaja iz nasprotja med kapitalističnim prizadevanjem za ustvarjanjem čim večjega profita in javnim značajem revizorjevega delovanja.

2.5 Vloga revizorja v času finančne krize v Sloveniji

Tudi v Sloveniji se je revizijska stroka v času mednarodne finančne krize ukvarjala z enako problematiko kot revizija na globalnem nivoju. Revizorji v Sloveniji so imeli precej problemov z ocenjevanjem sposobnosti podjetij za nadaljevanje poslovanja. Slabitev finančnih naložb je postala ena od osrednjih tem pri njihovem delu. Problem je v tem, da MRS, z vsemi pojasnili vred, ne dajejo nobenega konkretnega navodila o zmanjšanju vrednosti finančnih naložb.

Slovenski avtorji v 61. členu MRS 39 kot enega izmed objektivnih dokazov o oslabitvi navajajo pomembno in dolgotrajnejšo zmanjšanje poštene vrednosti finančne naložbe pod njeno knjigovodsko izkazano vrednost. Konkretnih navodil ni. Slovenski inštitut za revizijo se je ukvarjal s to problematiko in sprejel pojasnilo 1 k SRS 3 – Finančne naložbe z naslovom Oslabitev finančnih naložb. V točki 3 tega pojasnila je določeno: »Praviloma obstajajo objektivni dokazi o oslabitvi finančne naložbe zaradi posledic izjemnih razmer v primerih, ko je odstotek zmanjšanja poštene vrednosti finančne naložbe v obdobju od dneva pripoznanja do bilančnega presečnega dne večji od relativne spremembe slovenskega borznega indeksa SBI 20, oziroma uradno objavljenega indeksa drugega delujočega trga finančnih instrumentov v istem obdobju«. Tudi ta definicija je precej ohlapna, saj kot osnovo uporablja relativno spremembo glede na borzni indeks, kar ne daje enoznačnega navodila za vse imetnike finančnih naložb po poštenu vrednosti (Poljšak, 2009, str. 34-35).

Tudi Banka Slovenije se je angažirala pri razčiščevanju tega problema. Organizirala je sestanek z vsemi revizijskimi družbami, ki revidirajo banke. Na njem je bilo dogovorjeno, da se bankam v zvezi z vrednotenjem finančnih sredstev v pogojih finančne krize izda priporočila v povezavi s pojasnilom Slovenskega inštituta za revizijo. Navedba natančnejših kriterijev glede objektivnih dokazov o oslabitvi finančnih naložb po poštenu vrednosti je postalo eno izmed bistvenih priporočil bankam. Kot je že predhodno omenjeno, je objektivni dokaz o oslabitvi finančnih naložb v kapitalske inštrumente pomembno in dolgotrajnejše zmanjšanje poštene vrednosti pod njeno nabavno vrednost. Banka Slovenije je kot dolgotrajnejše zmanjšanje poštene vrednosti predlagala 9 mesecev od dneva, ko se je kapitalskim inštrumentom poštena vrednost prvič zmanjšala pod njihovo nabavno vrednost in je ostala nižja celotno obdobje devetih mesecev. Za kriterij pomembnega zmanjšanja poštene vrednosti pod nabavno vrednost je Banka Slovenije predlagala 40% (ali večje) zmanjšanje poštene vrednosti izbranega kapitalskega inštrumenta glede na njegovo prvotno vrednost. Revizijske družbe so o definiciji kriterijev, kaj je pomembno in kaj je dolgotrajnejše

zmanjšanje poštene vrednosti glede na nabavno vrednost finančnih naložb, oblikovala lastna interna pravila.

Predvsem zaradi nedorečenih pravil in občutnega padca vrednosti finančnih naložb v času krize morajo biti revizorji posebej pozorni na naložbe, ki so, ali bi morale biti, predmet slabitev. Slabitve finančnih naložb namreč lahko odločilno vplivajo na računovodske rezultate revidiranega podjetja. To pa lahko neposredno vpliva na spremembe odločitev uporabnikov računovodskih informacij (Poljšak, 2009, str. 35).

Prav zaradi prej omenjenih nedorečenosti in ohlapnosti lahko računovodski izkazi temeljijo na subjektivnih predpostavkah posloводства in ne na tržni ceni. Tako lahko posloводство izboljša poslovni izid podjetja in pridobi možnost dodatnega nagrajevanja na račun lastnikov podjetja. Revizorjem je zato v času finančne krize dodeljena zahtevna naloga preverjanja resničnosti računovodskih informacij na področju finančnih naložb. Lep primer zato nam daje vrednotenje naložbe podjetja Petrol d.d. v Istrabenz d.d. v letu 2008.

V naslednjem poglavju me je predvsem zanimalo, kakšna so mnenja slovenskih revizorjev v času finančne krize. Sedanja mnenja sem primerjala tudi s tistimi, ki so jih revizorji dajali pred začetkom krize. Zanimalo me je tudi, kakšno je poročanje v zvezi s predpostavko o delujočem podjetju in seveda vse informacije v zvezi s preverjanjem resničnosti računovodskih informacij o vrednotenju finančnih naložb.

2.5.1 Mnenja neodvisnih revizorjev v letnih poročilih za krizna leta

V tem poglavju prikazujem mnenja revizorjev o letnih poročilih šestih znanih slovenskih delniških družb za leta 2007, 2008 in 2009. Te družbe so: Slovenijales, ACH, Krka, Sava, Petrol in Istrabenz. Ugotovila sem, da so vse družbe za vsa tri leta dobila revizijsko mnenje brez pridržka. Vendar so tri družbe ob revizijskem mnenju brez pridržka dobile tudi dodatna opozorila revizorjev. Zato bom podrobneje opisala samo te tri družbe: Slovenijales, Petrol in Istrabenz.

Slovenijales d.d., Ljubljana

Letno poročilo družbe Slovenijales je revidirala KPMG Slovenija. Revizor je za vsa tri leta izdal mnenje, da so računovodski izkazi po njegovem mnenju v vseh pomembnih pogledih poštena predstavitev finančnega stanja gospodarske družbe Slovenijales d.d. Pri mnenju za letni poročili za leti 2008 in 2009 je revizor dodal opozorilo na računovodske izkaze gospodarske družbe Slovenijales d.d., in sicer glede odprtih tožbenih zahtevkov družbe Jugobanka a.d. Beograd v stečaju oziroma na istem pravnem poslu temelječ zahtevek kupca terjatve od Jugobanke a.d. Beograd v stečaju družbe Municipium's d.o.o. Beograd, ki se vodijo proti družbi (Slovenijales letno poročilo 2008, str. 68; Slovenijales letno poročilo 2009, str. 69).

Pri tem moram pojasniti, da dolg Slovenijalesa do Jugobanke ne izhaja iz finančne krize, ampak obstaja že več kot dvajset let. Revizorji bi tako lahko že v prejšnjih letih opozorili, da je Slovenijales izdal menice in prevzel poroštvo za visoko posojilo, vendar tega v svojih računovodskih poročilih niso navedli. Ob pregledu letni poročil Slovenijalesa za leti 2008 in 2009 pa lahko prvič opazimo, da je revizor poleg običajnega mnenja brez pridržka dodal tudi opozorilo glede visokega dolga Slovenijalesa, zato sklepam, da so revizorji v času finančne krize postali pri pregledu letnih poročil bolj natančni in dosledni. Prav tako dodajajo v svojih poročilih več pojasnjevalnih odstavkov, ki jih v primeru normalnih tržnih razmer morda ne bi.

Petrol d.d., Ljubljana

Letno poročilo družbe Petrol je v letu 2008 revidirala Revizijska hiša BDO EOS, Revizija d.o.o. (v nadaljevanju BDO EOS), v letu 2009 pa KPMG. Prav tako kot pri Istrabenzu so revizorji za vsa tri leta izdali mnenje, da so računovodski izkazi v vseh pomembnih pogledih poštena predstavitev finančnega stanja gospodarske družbe Petrol. Pri Mnenju za poslovno leto 2008 je revizor dodal naslednji opozorili. Prvo je opozorilo bralcu letnega poročila, da je družba s 1.1.2008 spremenila računovodsko usmeritev za vrednotenje naložb, in sicer naložbe sedaj niso več pripoznane po nabavni vrednosti, ampak po poštene vrednosti. Revizor še opozarja, da če družba ne bi spremenila računovodske usmeritve, bi bile na dan 31.12.2008 naložbe v skupaj obvladovane in pridružene družbe nižje za 122.190 tisoč €. V drugem opozorilu opozarja na negotovost glede uporabe modela vrednotenja pri oslabitvi naložbe v pridruženo družbo Istrabenz na podlagi ocene poštene vrednosti. Negotovost izhaja predvsem iz negotovosti glede uresničitve predpostavk, zlasti predpostavke delujočega podjetja, ki vključuje predpostavko, da bodo banke upnice Istrabenzu d.d. reprogramirale odplačevanje dolgov (Petrol letno poročilo 2008, str. 178-181; Petrol letno poročilo 2009, str. 131-132).

Menim, da so revizorji, ki so revidirali zgoraj omenjeno družbo v letih 2008 in 2009, dobro opravili svoje delo, kajti v pojasnilih so pravilno opozorili bralce letnih poročil, da zaradi negotovosti reprogramiranja posojil Istrabenzu, katerega naložbe ima Petrol, obstaja negotovost uresničitve predpostavke delujočega podjetja.

Istrabenz d.d., Koper

Mnenje Marjana Mahniča, pooblaščenega revizorja KPMG je brez pridržkov tudi za vsa letna poročila Istrabenza. Prav tako kot pri letnih poročilih Petrola in Slovenijalesa pa revizor opozarja na razkritja, ki predstavljajo pomembno negotovost nadaljevanja poslovanja v prihodnosti. Računovodski izkazi so namreč pripravljeni na predpostavki delujočega podjetja. Revizor pojasnjuje, da morajo v Istrabenzu zaradi prezadolženosti in insolventnosti prestrukturirati dolgove matične družbe. V primeru, da družbi to ne bi uspelo, bi ta lahko šla v stečaj (Istrabenz letno poročilo 2008, str. 279).

V letnem poročilu za leto 2009 daje revizor podobno opozorilo. Računovodski izkazi so zopet pripravljeni ob predpostavki delujočega podjetja, kar temelji na sklepu sodišča o potrditvi prisilne poravnave, ki je postala pravnomočna 3. marca 2010. Revizor pojasnjuje, da je

družba Istrabenz d.d. dolžna izvajati načrt finančnega prestrukturiranja, v katerem je opredeljen način poplačila upnikov. V primeru, da družba ne bi uspela izpolniti obvez iz načrta finančne reorganizacije, obstoji negotovost v zvezi s sposobnostjo družbe nadaljevati poslovanje kot delujoče podjetje (Istrabenz letno poročilo 2009, str. 235).

Za družbo Istrabenz so bile opravljene tudi izredna revizija za leto 2007 in nato še dve posebni reviziji po sklepu sodišča. Seznanitev in obravnava vseh teh treh revizij, poleg poročila o redni reviziji za leto 2009, so bile na dnevnem redu Skupščine družbe Istrabenz, holdinške družbe, d.d. Koper. Vendar povečanega števila izrednih revizij glede na prejšnja obdobja ni moč opaziti le v družbi Istrabenz, pač pa tudi v drugih slovenskih družbah. Na splošno lahko trdimo, da se v času finančne krize bistveno povečujejo zahtevki za opravljanje izrednih in posebnih revizij. To pomeni, da se povečuje povpraševanje po revizijskih storitvah, kjer se preverja poslovanje družb za zadnja leta poslovanja. Izsledki izrednih in posebnih revizij postajajo podlaga za masovno vlaganje tožb proti upravam družb. Take zgodbe lahko v današnjem času pogosto zasledimo tudi v raznih medijih, kot na primer v Dnevniku, kjer Cirman in Vukovič (2010, str. 2) omenjata obtožnici zoper dva bivša direktorja znanih slovenskih družb, kjer so izsledki revizij postali ključni dokazi za tožbe.

SKLEP

Revizorji predstavljajo pomemben del v verigi zagotavljanja varnosti finančnih trgov. Svoje delo morajo opravljati visoko kvalitetno, saj je revizija namenjena kontroli resničnosti in poštenosti poslovanja podjetja in prikazovanja rezultatov. Revizija koristi lastnikom družb, potencialnim lastnikom - vlagateljem in s tem skozi zanesljivost in zmanjševanje tveganja finančnim trgom ter državi. Za resnično učinkovitost opravljanja revizije so v prvi vrsti pomembna tudi učinkovita pravila revidiranja, saj le-ta določajo ravnanje revizorja. Ker poslovni svet postaja vse bolj kompleksen, globalen in posamezniki poskušajo vse bolj zaobiti zakone in pravila v poslovanju, bo vloga revizorja vse bolj pomembna, prav tako pa bo moral biti vse bolj strokovno usposobljen.

V diplomskem delu sem prikazala nastajanje bistvenih pogojev, ki so omogočili izbruh sedanje finančne krize ter na kratko omenila prve dogodke, ki so nakazovali, da se je kriza začela. Nadalje sem prikazala, kako se je zaradi krize spreminjala finančna arhitektura ter glavne probleme pri revidiranju. Ugotavljal sem tudi, s kakšnimi izzivi se danes sooča stroka revidiranja ter v opazovanje vključila tudi 6 revidiranih letnih poročil slovenskih družb.

V uvodnem delu diplomske naloge sem postavila hipotezo, da je stroka revidiranja v času pred in med finančno krizo ravnala neustrežno, kar tudi deloma potrjujem na podlagi pregledane domače in tuje literature strokovnjakov ter tudi na podlagi standardov revidiranja. Pomembno se mi zdi še enkrat poudariti, da lahko revizorjem upravičeno očitamo to, da ti niso bili popolnoma neodvisni v času revidiranja računovodskih izkazov. Prav tako so v primeru dvomljivosti v ustreznost računovodskih izkazov raje molčali in dajali mnenja brez pridržkov, predvsem zaradi strahu pred izgubo lastnih interesov in da bi preprečili morebitno

paniko na finančnih trgih. Po drugi strani pa uvodoma predstavljene hipoteze ne morem potrditi v celoti, kajti revizorji so se morali ravnati po takrat postavljenih računovodskih standardih glede vrednotenja finančnih naložb po pošteni vrednosti in slabitev sredstev, ki pa so bili oblikovani za razmere stabilnih svetovnih trgov, zato je bilo v novih razmerah zelo težko ocenjevati pošteno vrednost in velikost oslabitve sredstev. Prav tako jim ne moremo popolnoma očitati nepravilnega ocenjevanja vrednosti novih izvedenih finančnih instrumentov, ki so postali tako kompleksni, da je bilo njihovo resnično vrednost nemogoče ugotoviti.

Ko sem primerjala vlogo in delovanje revizorjev v času mednarodne finančne krize na globalnem nivoju in področju Slovenije, sem ugotovila, da bistvenih razlik ni. Tako za ene in druge lahko trdim, da njihovo strokovno znanje in izkušnje, glede na pojav in razvoj listinjenja in izvedenih finančnih instrumentov, ni bilo zadostno. Vendar lahko po pregledu 6-ih letnih poročil slovenskih družb za revizorje v Sloveniji trdim, da so ti v času finančne krize pri dajanju mnenj postali bolj dosledni. V svojih poročilih v času finančne krize namreč dajejo več pojasnjevalnih odstavkov, ki jih pred začetkom krize ni bilo mogoče opaziti. Prav tako je v času finančne krize mogoče opaziti tudi več zahtevkov družb za opravljanje izrednih ter posebnih revizij, ki postajajo pravna podlaga za tožbe zdaj že bivših članov uprav. Diplomsko nalogo tako lahko zaključim z ugotovitvijo, da postaja vloga revizorjev tako v Sloveniji kot tudi drugod po svetu vse pomembnejša.

LITERATURA IN VIRI

1. Biščak, J. (2004). Revizijski dvomi. *Mladina tednik*. Najdeno 30. junija 2010 na spletnem naslovu http://www.mladina.si/tehdnik/200431/clanek/slo--finance-joze_biscak/
2. Cirman, P., Vukovič, V. (2010, 21. julij). Obtožnici zoper Bavčarja in Šrota: od zlorabe položaja do pranja denarja. *Dnevnik*, str. 1 in 2.
3. Humphrey, C., Loft, A., & Woods, M. (2009). The global audit profession and the international financial architecture: Understanding regulatory relationships at a time of financial crisis. *Accounting, Organizations and Society*, 34, (2009), 810-825.
4. IASB (2008). Measuring and disclosing the fair value of financial instruments in markets that are no longer active. Najdeno 30. junija 2010 na spletnem naslovu http://www.iasb.org/NR/rdonlyres/0E37D59C-1C74-4D61-A984-8FAC61915010/0/IASB_Expert_Advisory_Panel_October_2008.pdf
5. Koletnik, F. (2008). *Zunanje revidiranje*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
6. Kolenc, F. (2004). Revizorjeva opozorilna vloga. *Relacije*. Najdeno 19. junija 2010 na spletnem naslovu <http://www.relacije.com/clanek.php?niceid=revizorjeva-opozorilna-vloga>
7. *Letno poročilo ACH, d.d., za leto 2007, 2008, 2009* (2010). Najdeno 2. julija 2010 na spletnem naslovu <http://www.ach.si/vsebina.asp?IDpm=63>
8. *Letno poročilo Skupine Istrabenz in Istrabenz in družbe Istrabenz, d.d., za poslovno leto 2007, 2008, 2009* (2010). Koper: Skupina Istrabenz.
9. *Letno poročilo Skupine Petrol in Družbe Petrol d.d., za leto 2007, 2008, 2009* (2010). Najdeno 2. julija 2010 na spletnem naslovu http://www.petrol.si/index.php?sv_path=216,220
10. *Letno poročilo Skupine Slovenijales in družbe Slovenijales, d.d., za poslovno leto 2007, 2008, 2009* (2010). Ljubljana: Skupina Slovenijales.
11. *Letno poročilo za družbo Krka, d.d., za leto 2007, 2008, 2009* (2010). Najdeno 2. julija 2010 na spletnem naslovu <http://www.krka.biz/si/finance/porocila/letna/>
12. *Letno poročilo za družbo Sava in letno poročilo za Poslovno skupino Sava, d.d., za leto 2007, 2008, 2009*. Najdeno 2. julija 2010 na spletnem naslovu <http://www.sava.si/odnosi-z-delnicarji/letno-porocilo.html>
13. Lipnik, K. (2010a, 24. junij). 1 revizor, 6 težav. *Finance*, str. 2 in 3.
14. Lipnik, K. (2010b, 24. junij). V Sloveniji bi bil Enron brez težav. *Finance*, str. 2.
15. Majič, M. (2009a). Delovanje agencije za javni nadzor nad revidiranjem. *Zbornik referatov 10. letne konference revizorjev slovenskega inštituta za revizijo* (str. 133-146). Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo.
16. Majič, M. (2010b, 6. april). Pogovor Mojca Majič: Pogosto se revizor ne prepriča dovolj. *Novice. Dnevnik.si*. Najdeno 30. junija 2010 na spletnem naslovu http://www.dnevnik.si/novice/aktualne_zgodbe/1042350160
17. Marn, U. (2010, 14. maj). Krivda bonitetnih agencij. *Mladina*, str. 21.
18. *MEDNARODNI RAČUNOVODSKI STANDARD MRS 36 – Oslabitev sredstev* (2009). Najdeno 2. julija 2010 na spletnem naslovu <http://www.racunovodja.com/clanki.asp?clanek=2840>

19. *MEDNARODNI RAČUNOVODSKI STANDARD MRS 39 – Finančni instrumenti: pripoznavanje in merjenje* (2009). Najdeno 2. julija 2010 na spletnem naslovu <http://www.racunovodja.com/clanki.asp?clanek=2859>
20. *Mednarodni standardi revidiranja in mednarodna stališča o revidiranju*. (2006). Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo
21. Meyer, C. (2009, julij). Der dollar-Orkan. *Der Spiegel*, 4, str. 130-137.
22. Odar, M. (2009a). Aktualni izzivi na področju računovodenja in revidiranja. *Zbornik referatov 10. letne konference revizorjev slovenskega inštituta za revizijo* (str. 5-23). Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo.
23. Odar, M. (2009b). *Računovodska vprašanja povezana z oslavitvijo sredstev*. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo.
24. Ojo, M. (2006) Audit Independence: Its Importance to the External Auditor's Role in Banking Regulation and Supervision. *MPRA Paper*, 231, (2006), 1-25.
25. Poljšak, A. (2009). Revidiranje finančnih naložb v času finančne krize (*diplomsko delo*). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
26. Prašnikar, J., Cirman, A. (2008). Globalna finančna kriza in eko strategije podjetij: dopolnjevanje ali nasprotovanje. *Globalna finančna kriza in eko strategije podjetij: dopolnjevanje ali nasprotovanje*. (str. 9-24). Ljubljana: Časnik Finance, d.o.o.
27. Rant, V. (2008). Anatomija globalne finančne krize. V J. Prašnikar & A. Cirman, *Globalna finančna kriza in eko strategije podjetij: dopolnjevanje ali nasprotovanje*. (str. 55-68). Ljubljana: Časnik Finance, d.o.o.
28. Rošker, M. (2009). Tveganje prevar pomembnejše v času finančne krize. *SIR*. Najdeno 2. julija 2010 na spletnem naslovu http://www.si-revizija.si/povzetki_Revizorjev/2009-03-rosker.php
29. Schiessl, M. (2010, 3. maj). Wer kontrolliert die Kontrolleure? *Der Spiegel*, 18, str. 66-67.
30. Sidorovich, Y. (2009). Poročanje v zvezi s predpostavko o delujočem podjetju in revizijski vidiki v trenutnem gospodarskem okolju. *Zbornik referatov 10. letne konference revizorjev slovenskega inštituta za revizijo* (str. 63-87). Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo.
31. Sikka, P. (2009) Financial crisis and the silence of the auditors. *Accounting, Organizations and Society*, 34, 868-873.
32. Štiblar, F. (2008). *Svetovna kriza in Slovenci: Kako jo preživeti?* ZRC SAZU. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
33. Tweedie, D. (2008, oktober). Bringing transparency to financial reporting: towards an improved accounting framework in the aftermath of the credit crisis. *Financial Stability review*. Najdeno 27. junija 2010 na spletnem naslovu http://www.banque-france.fr/gb/publications/telechar/rsf/2008/etud12_1008.pdf
34. Zakon o revidiranju (2008). Uradni list RS št. 65/2008.
35. Živec, L. (2009). Predpostavka o delujočem podjetju – znaki. *Zbornik referatov 10. letne konference revizorjev slovenskega inštituta za revizijo* (str. 117-131). Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo.

PRILOGA

Priloga 1: Seznam uporabljenih kratic v diplomskem delu

Kratica:	Tuj izraz:	Slovenski prevod:
ACCA	Association of Chartered Certified Accountants	Združenje pooblaščenih računovodij
AIU	Audit Inspection Unit	Oddelek za inšpekcijski revizijski pregled
BCBS	Basle Committee on Banking Supervision	Bazelski odbor za nadzor bank
FED	Federal Reserve System	Ameriška centralna banka
FSB	Financial Stability Board	Odbor za finančno stabilnost
FSF	Financial Stability Forum	Finančni forum stabilnosti
GAAP	Generally Accepted Accounting Principles	Ameriška splošno sprejeta računovodska načela
IAIS	International Association of Insurance Supervisors	Mednarodno združenje nadzornikov za zavarovanje
IAS	International Accounting Standard	Mednarodni računovodski standardi
IASB	International Accounting Standards Board	Uprava za mednarodne računovodske standarde
ICAEW	Institute of Chartered Accountants in England and Wales	Inštitut pooblaščenih računovodij Anglije in Walesa
IFAC	International Federation of Accountants	Mednarodna zveza računovodskih strokovnjakov
IFAD	International Forum on Accountancy Development	Mednarodni forum za razvoj računovodstva
IFIAR	International Forum of Independent Audit Regulators	Mednarodni forum neodvisnih regulatorjev revidiranja
IMF	International Monetary Fund	Mednarodni denarni sklad
IOSCO	International Organisation of Securities Commissions	Mednarodno združenje nadzornikov trga vrednostnih papirjev
IRLG	IFAC's Regulatory Liaison Group	Usklajevalna skupina regulatorjev
ISA	International Standard on Auditing	Mednarodni standardi revidiranja
MRS	/	Mednarodni standardi revidiranja
MSRP	/	Mednarodni standardi računovodskega poročanja
MZRS	IFAC Code of Ethics for Professional Accountants	Kodeks etike računovodskih strokovnjakov
PCAOB	Public Company Accounting Oversight Board	Ameriški nadzorni svet računovodenja javnih podjetij
PIOB	Public Interest Oversight Board	Nadzorni svet javnega interesa

ROSC	Reports on Standards and Codes	Računovodska in revizijska poročila o upoštevanju standardov in kodeksov
SRS	/	Slovenski računovodski standardi
TAC	Transnational Audit Committee	Transnacionalni odbor revizorjev
ZRev-2	/	Zakon o revidiranju